

GENDERGATE

Hillary Clinton emailjei és a szivárogtatás társadalmi neme

DOI: 10.14232/tnteboks.1.2023.13

Persze, hogy nem csak egy Amerika-ellenes nőgyűlölővel kellett szembenéznem, hanem rögtön hárommal. Persze, hogy Putyinnal és Assange-dzsal is harcolnom kellett.¹

– Hillary Clinton, *What Happened*

...én pedig itt éppen a megszólalást gyakorlom.

– Barát Erzsébet, „A gyűlöletbeszéd logikája”

1. Bevezetés

Alan Pakula 1976-ban bemutatott filmje, *Az elnök emberei* a Watergate-botrányt dolgozza fel.² A Watergate annak a washingtoni irodaépületnek a neve, mely a Demokrata Pártnak adott helyet; ide törtek be a republikánusok emberei 1972-ben, hogy lehallgató-berendezéseket helyezzenek el a főhadiszálláson. A lehallgatási botrány végül Nixon elnök lemondásához vezetett, köszönhetően Bob Woodward és Carl Bernstein munkájának. A *Washington Post* két riportere bebizonyította: Nixon hazudott, hiszen kiderült: a CIA-t felhasználva akadályoztatta a szövetségi nyomozást. *Az elnök emberei* Woodward és Bernstein azonos című könyvét veszi alapul; az újságírókat Robert Redford és Dustin Hoffman alakítja. A film egyik jelenetében Woodward és Bernstein a washingtoni Kongresszusi Könyvtárban látható. A kamera felülről veszi a riportereket, akik katalóguscédulák százait nézik át kutatómunkájukhoz. A kamera folyamatosan távolodik, koncentrikus körökben mutatva a teret: az első közelképek után már nemcsak a riporterek íróasztala látszik, hanem a körülöttük ülőké is; majd egyre többet látunk a Könyvtár hatalmas olvasóterméből, hogy végül gólyaperspektívával fejeződjön be a jelenet, mely a kupolából mutatja a hatalmas, kör alakú tér egészét – a riporterek alakja ekkor már csak két apró pontnak tűnik. Gordon Willis, a film operatőre szerint a jelenetbeli képi ábrázolás arra utal, hogy Bernstein és Woodward tűt keresnek a szénakazalban; a Kongresszusi Könyvtár hatalmas olvasótermében a két újságíró csupán két „kisember az óriási információtengerben.”³

¹ A magyarul meg nem jelent, angol nyelvű szövegrészleteket én fordítottam – KN.

² Alan J. Pakula rend., *Az elnök emberei* (USA: Warner Brothers, 1976).

³ Gary Leva rend., *Bernstein & Woodward: Lighting the Fire*, (USA: Warner Brothers, 2006).

Esszém a Watergate-botrányhoz sokszor hasonlított, annak inverzeként működő, Clintongate néven is emlegetett WikiLeaks-szivárogtatás alapján vizsgálja a társadalmi nem és a digitális affektuselmélet összefüggéseit. A globális politikai és kulturális térben a hacktivistá szervezet hamar ikonikussá, tevékenysége szimbolikussá vált. Ezt jelzik a hozzátapadt jelentések is: a WikiLeaks a közbeszédben és a tudományos diszkurzusban ugyanúgy utal az információhoz való jogra és a transzparencia igényére, mint az alulról szerveződésre, a hatalmi hierarchia elvetésére, a politikai *status quo* megkérdőjelezésére, és az *establishment* elutasítására. Míg a Watergate-botrány a Clinton-emailek kiszivárogtatásával hozható összefüggésbe, a fenti, könyvtárbeli jelenet a WikiLeaks korai, idealizált korszakát is szimbolizálja. A szervezet vezetője, Julian Assange megfogalmazásában a WikiLeaks „a világ leginkább üldözött dokumentumainak óriási könyvtára.”⁴ Menedéket adunk ezeknek a dokumentumoknak, elemezzük és reklámozzuk őket, és egyre többet szerzünk belőlük.”⁵ Kevés azonban az olyan elemzés, melyben a gender studies szempontjai határoznák meg az információs szabadság és a politika kapcsolatának vizsgálatát. Ennek okaként Barát Erzsébet „a nő kitakarásának szisztematikus gyakorlatát” jelöli meg „a társadalom- és humántudományokban.”⁶ Esszém célja tehát kettős: egyrészt bemutatom és politikai-történeti kontextusba helyezem a Clinton-emailek kiszivárogtatásával kapcsolatos fontosabb eseményeket. Egyidejűleg Barát Hillary Clinton alakjához kapcsolódó politikaelméleti-kultúrátudományi esszéi révén a politika társadalmi nemének láthatatlanságára és a femininitás ezzel egyidejű, ebből egyenesen adódó, disszimmetrikus és romboló hatású hipervizibilitására fókuszálok.

2. Clintongate

A WikiLeaks máig legnagyobb hatású szivárogtatása a 2016-os amerikai elnökválasztáshoz, azon belül is Hillary Clinton kampányához kötődik. Külügyminiszterként Clinton már korábban a szervezet célpontjává vált a diplomáciai táviratok kapcsán.

A Cablegate, azaz a távirat-botrány (a szóösszetétel utótagja a Watergate-botrányt idézi) 2010-re datálódik: ekkor több mint negyedmillió amerikai diplomáciai üzenet vált elérhetővé a WikiLeaks oldalán. A táviratok gyakran informális, szubjektív megfigyeléseket tartalmaztak az Egyesült Államok külpolitikájával kapcsolatban: „Oroszországban nem működik a törvény”; „Merkel kerül a kocká-

⁴ Assange megjegyzése itt azt a korai internetmetaforát idézi, mely szerint az internet olyan könyvtár, ahol a tudás végtelen mennyiségben rendelkezésre áll. Ebben a pozitív költői képben a könyvtár tudáslegitimációs helyszín, míg a tudás magát az internetet legitimálja. Szűts Zoltán, *A világháló metaforái: Bevezetés az új média művészetébe* (Budapest: Osiris, 2013).

⁵ „What is WikiLeaks.” <https://wikileaks.org/What-is-Wikileaks.html>.

⁶ Barát Erzsébet, „Az előjogainak sérülését helyreállítani igyekvő ’dühös államférfi’ ’nő’-ellenes hadjárata,” *TNTeF* 8, no. 1 (2018): 32.

zatokat és ritkán kreatív”, stb.⁷ Az ún. „humán hírszerzést” Hillary Clinton rendelte el az első Obama-kormány külügyminisztereként. A diplomáciai megfigyelés mindenre kiterjedt, „némi túlzással csak a cipőméret és a derékbőség hiányzik.”⁸ A külügyminiszteri táviratban megfogalmazott hosszas listának része „[a] jelen és feltörekvő vezetők és tanácsadók értékelése, sebezhetősége, személyisége, valamint róluk szóló pénzügyi, egészségügyi, és biometrikus információk” – írja utasításában Clinton.⁹ A táviratok nyilvánosságra hozatala zavargásokhoz vezetett a Közel-Keleten, melyek az Arab Tavasz forradalmaiban csúcspontokká váltak. Tunéziában, ahol a WikiLeaks mintájára létrejött a Tunis Leaks weboldal, a felkelők a szivárogtatás után két héttel leváltották az uralkodó rezsimit. A BBC dokumentumfilmjéből, a *The Secret Life of A Superpower*-ből kiderül azonban az is, hogy Kína, az USA legnagyobb hitelezője a szivárogtatás hatására keményebb hangot ütött meg a nyugati nagyhatalommal szemben.¹⁰ A szivárogtatás tehát ugyanúgy vezetett az elnyomással szembeni progresszív fellépéshez, mint konzervatív, akár regresszív politikai álláspontok megerősödéséhez.

Médiaelméleti szempontból Clinton alakja a technológiai determinizmust is szimbolizálja, mely Barney Warf földrajztudós szerint egyszerű, technologizált választ kínál összetett társadalmi problémákra.¹¹ A szerző Ronald Reagan mellett Clintont is azok közé a konzervatív politikusok közé sorolja, akik az információs technológiákra, köztük az internetre mint a szabadság jelképére tekintettek, különösen a nem-nyugati országok esetében. Az Arab Tavasz forradalmi kapcsán Clinton így fogalmazott: „az internet lett a XXI. század nyilvánossága, a világ főtere, osztályterme, piactere, kávézója és szórakozóhelye.”¹² A politikus álláspontja radikálisan megváltozott a diplomáciai táviratok kiszivárogtatása után. Mint akkor nyilatkozta: „Az Egyesült Államok szigorúan elítéli a titkos információk törvénytelen nyilvánosságra hozatalát. Ez életveszélybe sodorja az embereket, nemzetbiztonságunkat fenyegeti, és alássa erőfeszítéseinket, hogy más országokkal együttműködve közös problémákat oldjunk meg.”¹³ Az első Clinton-közlés esetében még nem beszél-

⁷ John Sweeney szerk.-műsorv., „WikiLeaks: The Secret Story,” *Panorama*, 2011. február 14., https://www.bbc.co.uk/blogs/panorama/2011/02/wikileaks_the_secret_story_-_j.html.

⁸ Zalai István szerk., *WikiLeaks-akták. Magyar titkok* (Budapest: Geopen Könyvkiadó, 2011), 8.

⁹ Zalai, *WikiLeaks-akták*, 22.

¹⁰ Richard Bilton szerk.-műsorv., *WikiLeaks: The Secret Life of a Superpower*, 2. rész, BBC, 2012. április 3, <https://www.bbc.co.uk/programmes/b01fb1f8>.

¹¹ Barney Warf, „WikiLeaks and Internet Geopolitics,” *Geopolitics* 17 (2012): 699-702.

¹² Warf, „WikiLeaks and Internet Geopolitics,” 700.

¹³ A WikiLeaks esetében a szivárogtatáshoz a nyitottság politikája társul. A szervezet Twitter-fiókjának is ez a szlogenje: „Felnyitjuk a kormányokat.” WikiLeaks (@wikileaks) „WikiLeaks: We Open Governments,” Twitter-fiók, 2018. március 23., <https://twitter.com/wikileaks/>. Az itt körvonalazott „nyitásba” azonban azok a források is beletartoznak, akik a diplomáciai képviselőknek szivárogtatnak a helyi elnyomó hatalmakról. A Cablegate kapcsán merült fel az az etikai és adatkezelési probléma, hogy a nyilvánossá tett iratok személyes adatokat tartalmaztak, lehetővé téve a diplomataknak

hetünk személyes érintettségről; a retorika megváltozása a második nyilatkozatra iróniát kelt az olvasóban. Ugyanakkor a két közlés révén az információs szabadság ideálja éppen Clinton alakjához kötődően konkretizálható és megragadható. Hasonló értelmezési aktus nem hajtható végre a WikiLeaks esetében. Azaz, a WikiLeaks tevékenységének politikai beágyazottságára, a transzparencia, az információs szolgáltatás kontextuális jellegére, a háttérben esetleg álló érdekekre 2010-ben nem derült fény. Ez a láthatatlan, absztrakcióra építő szervezeti működés Barát megfogalmazásában szándékosan dekontextualizált, kiüresítő, miközben figyelmen kívül hagyja a jelentésképző gyakorlatok pluralitását, a hatalmi viszonyok többirányúságát, az egyszerre ható többféle társadalmi distinkció metszéspontjait.¹⁴ A szervezet így objektív, univerzális értékeket képviselve tevékenykedhetett – annak ellenére, hogy a WikiLeaks sajtópartnereiként mind a *New York Times*, mind a *Guardian* újságírói úgy látták: Assange saját politikai agendával rendelkezik.¹⁵ Assange állítólagos politikai projektjének tartalma azonban rejtve maradt – egészen Clinton 2016-os elnökjelöltségéig.

2016-ban a WikiLeaks megszerezte a DNC (Demokrata Országos Választmány) Donald Trumpról szóló aktáját. Nyilvánosságra került továbbá 60 ezer belső használatra szánt email, melyekből nyilvánvalóvá vált a demokraták megosztottsága. A legnagyobb meglepetést a levelek kicsinyes, bosszúálló stílusa keltette, valamint a Bernie Sanders vermonti szenátort érintő informális kritikák.¹⁶ A WikiLeaks továbbá kiszivároztatott olyan emailpíszkozatokat is, melyeket Clinton végül nem küldött el.¹⁷ Az emailek értelmezése tehát szándéktulajdonításon, nem tényeken alapult. A kampány sorsa azonban tények nélkül is eldőlt.

A Clintongate esetében felmerült, hogy a WikiLeaks nagyhatalmi érdekeknek megfelelően, azokat kiszolgálva cselekedett. Röviden összegzi ezt az *Index*en 2017. nyarán közölt cikk címe: „A Wikileaks annyira refeszult [sic] Clintonra, hogy

jelentő informátorok azonosítását. Bilton, *WikiLeaks*. A személyes adatok védelme rendszeresen problémát jelent a WikiLeaks tevékenységében. Daniel Domscheit-Berg, *Wikileaks: A leleplezés. Hogyan működtették a világ legveszélyesebb weboldalát*, ford. Malyáta Eszter (Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2011). A WikiLeaks-szlogenben is megjelenő ideál nem differenciál szivároztatás és kiszivároztatás között.

¹⁴ Barát, „Az előjogainak sérülését helyreállítani igyekvő ’dühös államférfi’”, 33.

¹⁵ Bill Keller, „The Boy Who Kicked the Hornet’s Nest,” in *Open Secrets: WikiLeaks, War, and American Democracy*, szerk. Alexander Star (New York: Grove Press, 2011), 3-22. David Leigh és Luke Harding, *WikiLeaks-akták: Julian Assange háborúja a titkosítás ellen*, ford. Györfi Gábor, Hajdu András, Paller Katalin, Serény Péter, és Szabó Imre Gergely (Budapest: Geopen Kiadó, 2011.)

¹⁶ Bernie Sanders Clinton népszerű demokrata párti vetélytársa volt az elnökjelölésért folytatott küzdelemben. Spencer Ackerman, „Foreword,” in *The Plot to Hack America How Putin’s Cyberspies and WikiLeaks Tried to Steal the 2016 Election*, Malcolm Nance (New York: Skyhorse Publishing, 2016), ix-x.

¹⁷ Malcolm Nance, *The Plot to Hack America: How Putin’s Cyberspies and WikiLeaks Tried to Steal the 2016 Election* (New York: Skyhorse Publishing, 2016).

elfelejtett az oroszokkal foglalkozni.” Az „elfelejtett” ironikus megfogalmazás, hiszen az *Index* a *Foreign Policy* amerikai szaklap anyagát átvéve így ír: a WikiLeaks orosz érdekeket támogató, mikor beavatkozott a kampányba. Assange Oroszországgal való viszonya nem tűnik differenciáltnak: annak ellenére, hogy orosz informátorok is megkeresték, a WikiLeaks alapítója „kifogást kifogásra halmozva” nem közölt 68 gigabájtnyi, az orosz vezetést rossz színben feltüntető anyagot.¹⁸

Malcolm Nance hírszerző és hadi elemző már a választási kampány egyidejű elemzésében felhívta a figyelmet az orosz befolyásra. Nance korábban az ISIS-t támogató hackerek tevékenységét elemezte; az elnökválasztási kampány alatt megjelent kötete a *The Plot to Hack America* (2016) címet viseli.¹⁹ A kötethez Spencer Ackerman *Guardian*-újságíró írt előszót. Ackerman Nance-szal egyetértésben arról ír, hogy szinte a kezdetektől tudni lehetett: orosz nagyhatalmi érdekek állnak a DNC-támadás háttérében, mely két hackercsoporthoz kötődött: a Fancy Bear-hez és a Cozy Bear-hez, a „medvékhez.” A kibervédelmi elemzők nem lepődtek meg a hack felfedezésekor: a DNC „végülis egy jogos hírszerzési célpont.”²⁰ A WikiLeaks a medvéktől kapta meg az anyagot, melyet hónapokkal az adatlopás után, az elnökválasztási kampány különböző eseményeire időzítve hozott nyilvánosságra. Mint Nance írja: „Komoly bizonyíték van arra, hogy [a medvék] és a WikiLeaks együttműködése gondosan kijelölt dátumokhoz és eseményekhez kötődött, azzal a céllal, hogy tönkretegyje Hillary Clintont, és Donald Trumpot válasszák elnöknek.”²¹ Az eltérést a korábbi WikiLeaks-eseményektől az is mutatja, hogy a szervezet 2010-ben még a legnagyobb napilapokat értesítette szivárogtatásairól; 2016-ban azonban a sajtó helyett Donald Trump Jr.-t, Trump egyik fiát kereste meg.²²

Nance a hackre mint Watergate 2.0-ra utal, párhuzamot vonva a Clintonnal kapcsolatos szivárogtatás és a Watergate-botrány között. A hírszerző meglátása

¹⁸ Pándi Balázs, „A Wikileaks annyira ráfeszült Clintonra, hogy elfelejtett az oroszokkal foglalkozni,” *Index*, 2017. augusztus 18, https://index.hu/kulfold/2017/08/18/a_wikileaks_annyira_refeszult_clintonra_hogy_elfelejtett_az_oroszokkal_foglalkozni/.

¹⁹ Nance címválasztása Phillip Roth művét, a *The Plot Against America*-t idézi. A regény megfordítja az 1940-es elnökválasztási eredményt: Franklin Roosevelttel szemben a náciszimpatizáns Charles Lindberghet teszi meg elnöknek, újragondolva a XX. századi amerikai történelmet. Phillip Roth, *The Plot Against America* (New York: Houghton Mifflin, 2004.)

²⁰ Ackerman, „Foreword,” x.

²¹ Nance, *The Plot to Hack America*, xvi.

²² Julia Ioffe, „The Secret Correspondence Between Donald Trump Jr. and WikiLeaks.” *The Atlantic*, 2017. november 13, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/11/the-secret-correspondence-between-donald-trump-jr-and-wikileaks/545738/>.

szerint a 2016-os események mind szerkezetükben, mind politikai hatásukban 1972. júliusát idézik:

A 2016-os DNC-hack, mely szinte napra pontosan 44 évvel később történt, ugyanolyan művelet volt. De ezúttal nem akadt olyan biztonsági őr, akinek feltűnt volna a behatolás, és a betörőket sem kapta rajta senki, ahogy gumikesztyűben mikrofonokat helyeznek el. Ehelyett másodpercek alatt lemásolták az információkat, digitális ujjlenyomatuk pedig csak jóval a betörés után került elő. De ekkorra már tönkretették Hillary Clinton elnöki kampányát.²³

Nance retorikája ellenére jelenleg úgy tűnik, hogy a Watergate mégsem tökéletes analógiája a 2016-os hírszerzési botránynak: az utóbbi esemény ellenkező kimenetelű volt, hiszen a demokrata kampány megbukott. Clinton veresége ugyan a politika és a média kapcsolatáról szól, de az utóbbi jelentése technológizáltabb: nem a napilapokra utal, hanem általában a kommunikációt lehetővé tévő eszközökre, köztük is elsősorban a közösségi médiára²⁴ és a WikiLeaks weboldalaira. A Watergate természetesen kedvelt hivatkozási alap az amerikai sajtótörténetben, Nance analógiája azonban nem magyarázható pusztán ezzel. Arról lehet szó, hogy egyedül a Watergate kínál olyan összefüggő narratívát, mely a nemzet egészére kiterjeszthető, továbbá globálisan fontos erkölcsi kérdéseket feszeget. Jonathan Alter amerikai újságíró, a *Newsweek* korábbi főszerkesztője a Clinton-hack ügyészi felgöngyölítése kapcsán szintén a Watergate-re utal, megjegyezve: a 2016-os hack az eredeti lehallgatási botrány inverzének tekinthető. Mint írja: „Emlékezzünk csak: a Watergate során klisévé vált, hogy a fedősztori rosszabb, mint maga a bűntett. Akkor ez igaz is volt.” A Clinton-emailek esetében azonban megfordul a sorrend: a bűntettet kell bebizonyítani, hiszen a fedősztorit mindenki ismeri.²⁵

3. Affektív beszédaktusok

„I love WikiLeaks!” Ez az érzelemdús felkiáltás Donald Trump republikánus párti elnökjelölttől származik. Trump 2016 októberében, az elnökválasztás hajrájában, egy pennsylvaniai kampányeseményen nyilatkozott így, miután értesült a Clinton-emailek kiszivárogtatásáról. Trump megnyilvánulására, miszerint imádja a WikiLeaks-et, a tömeg – konkretizálva Eric Shouse elképzelését az érzések

²³ Nance, *The Plot to Hack America*, 4.

²⁴ Koroknai Gábor, „Zuckerberg mindent magára vállal a Cambridge Analytica-botrányban,” *Index*, 2018. április 9, https://index.hu/tech/2018/04/09/zuckerberg-nyilatkozat_cambridge_analytica-botrany/.

²⁵ Jonathan Alter és Nick Akerman, „Trump-Russia Isn’t About the Cover-Up: It’s About the Crime,” *The Daily Beast*, 2018. február 9, <https://www.thedailybeast.com/trump-russia-isnt-about-the-cover-up-its-about-the-crime>.

személyköziségéről és átadhatóságáról²⁶ – válaszul ezt kántálta: „Börtönbe a nővel.”²⁷ Trump affektív közlése több szempontból is érdekes az érzelemelméleti megközelítéseket tekintve. A szeretet, imádat szinte bármilyen tárgyhoz tapadhat; azaz alkalmazható Sara Ahmed meglátása, miszerint a szeretet „ragacsos” érzelem.²⁸ Ahmed számára a szeretet ragacsossága azt is jelenti, hogy ez az érzelem nem csupán társas, hanem akár a nemzetállam egészére utaló kollektív érzés is lehet, különösen a hazafiasság, hazaszeretet radikális diszkurzusaiban „össze-ragasztva” a különböző csoportokat. A szeretet ilyenkor kontextualizáltan, a gyűlölet ellenpontjaként jelenik meg; az erős negatív érzellemmel a nemzetidegenként azonosított csoportokat jelölik. Azaz, a radikálisan értelmezett szeretet, szerelem, imádat – Ahmed szintén a „love” kifejezést használja – ellentétpárok sorozatán alapul. A „mi” és az „ők” szembeállításán túl a hazaszeretet gyakran a hazáért való harcra, egyben a haza másoktól való megmentésére is utal. A szeretet tehát olyan orientált érzelem, melyet a valamiért-lét (for-ness) és a valami-ellenvaló-lét (against-ness) jellemez. Ez a kettősség megjelenik a Trump-kampány jelmondatában is: „Make America Great Again!” Az ország felvirágoztatása kontextus nélkül tiszteletreméltó, hazafias cselekedetnek tűnik, melyet azonban temporális keretbe foglal az „újra” kifejezés. Utóbbi célja, hogy megkülönböztesse Trump politikáját a szlogen népszerűsítése idején regnáló demokratákétól, és egy implicit módon jelenlévő, meg nem nevezett, nosztalgikusan megkonstruált, „nagyszerű” múltat kapcsoljon össze a szlogen alkalmazásakor még csak lehetőségként jelentkező, majdani Trump-érával. Ahmed elmélete mellett a kontraszton, ill. nyílt ellenségeskedésen („Börtönbe a nővel!”) alapuló Trump-féle szeretet paradox módon Eve Kosofsky Sedgwick²⁹ tételét is bizonyítja az érzelmek szabadságáról: Trump ugyanis alig egy évvel később, elnökként már elítélően beszélt a WikiLeaks-ről, valamint a szivárogtatásokról általában (Rupar, *ibid.*) Megjegyzendő azonban, hogy az eltérő, egymást kizáró affektusok WikiLeaks-hez tapadása inkább disztópikusnak, semmint utópisztikusnak láttatja ezt az radikális érzelmi szabadságot, különösen azért, mert ugyanazon beszélőről van szó.

De mit árul el a WikiLeaks-ről, hogy a teátrális szeretet tárgya lehet? Ahmed ellentétekre építő szeretetfogalma továbbra is használható: a WikiLeaksre harmadik felet károsító tevékenysége miatt terjeszthető ki Trump szeretete. A szervezet Clintonnal kapcsolatos ellenérzései már a Cablegate idején nyilvánvalóvá váltak: a dokumentumok helyére egy Hillaryt ábrázoló gúnyrajz utalt a weboldalon.

²⁶ Eric Shouse, „Feeling, Emotion, Affect,” *M/C Journal* 8, no. 6 (2005), <https://doi.org/10.5204/mcj.2443>.

²⁷ Aaron Rupar, „Trump Loved Leaks Before He Hated Them,” *Think Progress*, 2017. február 14, <https://archive.thinkprogress.org/trump-loved-leaks-before-he-hated-them-8df720204c7b/>.

²⁸ Sara Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004), 125.

²⁹ Eve Kosofsky Sedgwick, *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity* (Durham: Duke University Press, 2003.)

Ezek az *ellen-érzések* aztán komplex módon határozták meg a republikánus elnökjelölt és a WikiLeaks közötti kapcsolatot. Trump affektusai reaktívak: válaszként jelennek meg azokra a privát Twitter-üzenetekre, melyeket a szervezet az elnökjelölt fiának, Donald Trump Jr.-nak küldött. A *The Atlantic*-ban 2017. végén nyilvánosságra hozott direct message-ek azt mutatják: a WikiLeaks hosszas, többnyire egyoldalú párbeszédet folytatott Trump Jr.-ral, tájékoztatva őt a Clintonnal kapcsolatos anyagok nyilvánossá tételének tervezett időpontjairól. Az üzenetek nem csupán Clintonról szóltak: a WikiLeaks javasolta, hogy kormányra kerülése után Trump nevezze ki Assange-t ausztrál nagykövetnek, valamint támadó médiastratégiára is biztatta a republikánus elnökjelöltet arra az esetre, ha esetleg elveszítené a választást. A WikiLeaks Trump adóbevallását is elkérte Trump Jr.-tól, hiszen, mint írták, ezek előbb-utóbb úgymint nyilvánosságra jutnak, a szervezet viszont megőrizhetné a kiegyenlített tájékoztatás látszatát a dokumentumok előre egyeztetett „kiszivárogtatásával.”³⁰ Trump Jr. az adópapírok helyett végül a WikiLeaks-től kapott üzeneteket hozta nyilvánosságra a Twitteren 2017. november 13-án (Ioffe 2017).

A WikiLeaks egyes üzenetei természetesen tekinthetők trollkodásnak is. Karatzogianni és Robinson a WikiLeaksről mint digitális Prométheuszról szólva már egyidejű jelenségként kezelték a szervezet forradalmi és kárörvendő tevékenységét.³¹ Ezt a fajta malíciózus, cinikus digitális viselkedésformát Assange egy Mahatma Gandhi-idézetre utalva hirdeti: „Légy te a troll, akit látni akarsz a világban.”³² A troll nem szavahihető, ugyanakkor bármit kimond. Ez a kommunikációs mód hatásaiban hasonlóképp működik, mint az adatbőség: a nagy mennyiségű, ellentmondásos információ közzétételéhez hasonlóan a trollkodás is lehetővé teszi a felelősségrevonás alóli kibújást, iróniája miatt pedig megkérdőjelezhető: a beszélő valóban részt vesz-e a hatalom cirkulációjában. Az ilyen jellegű, kétséges információtartalmú, dezinformatív beszédaktus illusztrálja a modern kommunikáció tendenciáját a kontrollálatlan információterjesztésre.³³ További példával szolgál erre Assange egy másik megjegyzése, melyet a 2017-es francia parlamenti választások után tett: „Először Hillary, most pedig Marine. 2017 van, és a patriarchátus

³⁰ Trump adópapírjait végül csak 2020-ban sikerült megszereznie az amerikai képviselőház költségvetési bizottságának. A dokumentumokat 2022 decemberében hozták nyilvánosságra (Watson 2022). Ez mi?

³¹ Athina Karatzogianni és Andrew Robinson, „Digital Prometheus: WikiLeaks, the State-Network Dichotomy, and the Antinomies of Academic Reason,” *International Journal of Communication* 8 (2014): 2704–2717.

³² Micha Lee és Cora Currier, „In Leaked Chats, WikiLeaks Discusses Preference for GOP over Clinton, Russia, Trolling, and Feminists They Don’t Like,” *The Intercept*, 2018. február 14, <https://theintercept.com/2018/02/14/julian-assange-wikileaks-election-clinton-trump/>. Az eredeti, közzájón forgó idézet így szól: „Légy te a változás, amit látni szeretnél a világban.”

³³ Paul A. Taylor, „The Pornographic Barbarism of the Self-Reflecting Sign,” in *Signs of War*, szerk. Annamarie Obajtek-Kirkwood és Ernest A. Hakanen (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007), 123-144.

még mindig erős.”³⁴ A megjegyzés cinikus, hiszen egy közös jellemző alapján azonosnak láttatja Hillary Clintont és Marine Le Pent: mindkét politikus nő, ezért a beszélő logikája szerint politikájuk közé is egyenlőségjel tehető; továbbá a kijelentés azt implikálja, hogy mindkét elnökjelölt a patriarchális államberendezkedés miatt veszített. Assange itt csúsztat, hiszen a demokrata Clinton és a szélső-jobboldali platformot vezető Le Pen alapvetően eltérő politikai nézeteket képviselnek; továbbá Le Pen demokratikus választásban veszített a centrista Emmanuel Macron jelenlegi francia államfő ellenében. Assange megjegyzését nemcsak az teszi dezinformatívvá, hogy szerepe volt a Clinton-kampány bukásában, hanem az is, hogy nőgyűlölet is vezetett az emailek kiszivárogtatásához. Valójában arról van szó tehát, hogy a beszélő(k) szempontjából „a nő és a hatalom egymásra találása, gondolati társítása egyáltalán nem kívánatos.”³⁵ Azaz, „a fehér, heteroszexuális, felső-középosztálybeli férfi’ a társadalmi problémákat úgy éli meg, mint gender-alapú konfliktust.”³⁶ Azaz a cinikusan megidézett, „erős” patriarchátus valójában Assange miatt is maradhat erős.

A WikiLeaks természetesen nemcsak tárgya, hanem forrása is a teátrális affektusoknak. A *Saturday Night Live* (a továbbiakban: *SNL*) amerikai televízióműsor rendszeresen gúnyt űzött Assange-ból, felnagyítva mind paranoiáját, mind a maga köré szőtt mítoszt. A 2010 decemberében hetente sugárzott WikiLeaks-jeleneteknek a hacktivizmus ad keretet: Assange minden esetben azért kerül a képernyőre, mert meghackeli a tévéadást, félbeszakítva Barack Obama amerikai elnököt,³⁷ egy MasterCard-közleményt,³⁸ végül Mark Zuckerberget, a Facebook alapítóját.³⁹ Obama és Zuckerberg mindketten olyan tekintélyszemélyek, akik több szálon kötődnek Assange-hoz. Obama esetében elméleti-ideológiai a kötelék: Daniel Domscheit-Berg, aki 2010-es kilépéséig a szervezet második legfontosabb embere volt, ezt Assange „Amerika-ellenességeként” azonosítja.⁴⁰ Mint írja, a kiszivárogtatások során folyamatos kritika érte a WikiLeaks-t amiatt, hogy „az Egyesült Államokra, mint egyfajta fő ellenségre fókuszálja az erőit. Holott a világnak számos más országa van, amelyek éppúgy megérdemelnék az alaposabb átvilágítást.” Domscheit-Berg helyet ad ennek a meglátásnak, és kétféleképpen

³⁴ Marina Hyde, „The Moral of the Assange Story? Wait Long Enough, and Bad Stuff Goes Away,” *The Guardian*, 2017. május 19, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/may/19/julian-assange-wikileaks-ecuadorian-embassy>.

³⁵ Barát Erzsébet, „Az előjogainak sérülését helyreállítani igyekvő,” 42.

³⁶ Barát, „Az előjogainak sérülését helyreállítani igyekvő,” 33.

³⁷ *Saturday Night Live*, „WikiLeaks: TMZ Edition,” *NBC*, 2010. december 4, <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/wikileaks-cold-open/n12957>.

³⁸ *Saturday Night Live*, „A Message from MasterCard,” *NBC*, 2010. december 11, <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/a-message-from-mastercard/n12978>.

³⁹ *Saturday Night Lives*, „A Message from Mark Zuckerberg,2” *NBC*, 2010. december 18. <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/a-message-from-mark-zuckerberg/n12987>.

⁴⁰ Domscheit-Berg, *Wikileaks: a leleplezés*, 208.

indokolja a WikiLeaks szűk fókuszát: egyrészt Assange elítélte az USA pusztán gazdasági okból indított háborúit és részvételét a fegyveres konfliktusokban világszerte. Nem meglepő tehát, hogy az *SNL*-klipben Assange épp Obama hadi beszámolóját szakítja félbe. A másik ok a német anyanyelvű Domscheit-Berg szerint banális. Az angol a szervezet *lingua franca*-ja, amely azonban nyelvi-politikai korlátként is jelentkezik:

Egyikünk sem beszélt héberül vagy koreaiul. Már az sem volt mindig könnyű feladat, hogy egy angol nyelvű dokumentum jelentőségét megítéljük. Julian semmilyen idegen nyelven nem beszél... Egy kilépésem után készült televíziós interjú során még az én vezetéknevembe is beletört a nyelve!⁴¹

Zuckerberg és Assange már közvetlen kapcsolatba hozható: a *Time* magazin 2010-es „Az év embere” szavazásán Assange volt a közönség választottja, a címet végül mégis Zuckerberg kapta meg.⁴² A cégválasztás sem véletlenszerű: mint Domscheit-Berg memoárjából, a *WikiLeaks: a leleplezésből* kiderül, a MasterCard volt az egyik olyan globális pénzintézet, mely a 2010-es szivárogtatások után kihátrált a szervezet mögül. Az *SNL*-jelenetek mindegyike őrült, öntelt zseniként ábrázolja Assange-t, aki ismételten figyelmezteti közönségét: ha esetleg meghalna, biztosra vehetik, hogy gyilkosság történt.

A *WikiLeaks: a leleplezés* Assange elhíresült üldözési mániáját az anarchista politikai elköteleződés félreértelmzésekként kezeli. Domscheit-Berg szerint az anarchizmus a WikiLeaks meghatározó ideológiai háttere. Assange számára ez az orosz író, Alekszandr Szolzsenyicin kultuszával járt:

Julian sok hasonlóságot vélt felfedezni a saját élete és a matematikus-filozófus Szolzsenyicin sorsa között. A későbbi Nobel-díjas író letartóztatták, mert egy barátjának írt levelében kritizálta Sztálint. Egy régi blogbejegyzésében Julian azt állította, az igazság pillanata akkor jön majd el, „amikor elvisznek.” ... Az igazi meggyőződés szintjére csak akkor jutsz el, ha érted jönnek, „ha csizmáikkal már az ajtódat rúgják.”⁴³

Az autentikus tudás ebben a szövegrészletben reaktív: mások erőszakos válasza az, ami legitimálja, „igazivá” teszi az egyéni „meggyőződést.” Nem pusztán arról van szó, hogy az ismeretek társadalmilag beágyazottak, hanem az mutatkozik igazi, kritikai tudásként, ami veszélyes és üldözendő. A paranoiás truizmus megfordítható: jellegétől, tartalmától függetlenül bármely ismeret igaziként aposztrofálódik,

⁴¹ Domscheit-Berg, *Wikileaks: a leleplezés*, 208.

⁴² Nance, *The Plot to Hack America*.

⁴³ Domscheit-Berg, *Wikileaks: a leleplezés*, 172.

amennyiben propagálóját üldözik.⁴⁴ Ez az álhírterjesztés és az összeesküvés-elméletek egyik jól bevált képlete. Sedgwick szavaival élve: „a paranoiát a gyakorlatban az jellemzi, hogy extrém módon hangsúlyozza a tudás hatékonyságát – a leleplezés formájában jelentkező tudását. Talán ez az oka annak, hogy a paranoid tudás minden egyes alkalommal narratív alakot ölt.”⁴⁵ Assange disztópikus, egyben romantikus tudásfelfogása az egyén és az állami erőszakszervezetekként ábrázolt elitek viszonyára redukálódik.

A veszélyes, üldözött tudás perspektívája ugyan érzelemdús, a paranoia mégsem értelmezhető szabad affektusként. Mi több, Sedgwick érzelemelméletében a paranoia olyan fősodorbeli kritikai *félreértelmezési* hagyományként jelenik meg, mely a hatalmat kizárólag elnyomásként látja, eltekintve annak termékeny jellegétől – utóbbira példa a beszélő, a kritikus, adott esetben Assange és a WikiLeaks hatalma, nem is beszélve a nőként megjelölt politikusok – itt elsősorban Clinton, nem pedig Le Pen – teremtő erejéről. A hatalom kettős természetét Sedgwick Michel Foucault francia filozófustól származtatja, aki különbséget tesz *potentia* (lehetőség) és *potestas* (tiltás, kényszer) között. Sedgwick a represszív hipotézis félreértését kéri számon a Foucault-recepción, melyben a hatalom mint eleve negatív korreláció dominál, újraírva ezzel a „gyanú hermeneutikáját.”⁴⁶ Az a kényszer, hogy a hatalmat egyneműnek láttassa, leegyszerűsíti a tudományos diszkurzust, melynek egyúttal fals stabilitást is kölcsönöz. Ez természetesen újabb tiltásokhoz vezet. Ezzel ellentétben Sedgwick affektuselmélete a hatalom produktív jellegét vizsgálja. Különösen érdekes ezek alapján az, hogy Domscheit-Berg szövegében az anarchizmus szabadon áramló affektusként jelenik meg.

4. A szivárogtatás társadalmi neme

Barát több cikkben is foglalkozik a Hillary Clintonhoz köthető társadalmi nemi diszkurzusokkal. Először 2009-ben ír a politikusról; a „Hungarian Posters, Clinton, and the (Im)Possibility of Political Drag” átdolgozott változata 2011-ben a Purdue University Pressnél kiadott *Comparative Hungarian Cultural Studies* kötetben jelent meg; én erre a szövegre támaszkodom majd.⁴⁷ Ennek fókuszában Clinton első elnökválasztási kampánya során felmerült kritikák állnak, melyek a politikus nem megfelelőként értelmezett társadalmi neme, és ennek elsődleges indexe: külső megjelenése köré szerveződnek. A politikust gyakran érte a férfiaság vádja. Ahogy

⁴⁴ Hasonlóan fogalmaz a *Wired* magazin újságírója is, mikor többek között a szenzációnak, leleplezőnek feltüntetett szivárogtatások helyett nyilvánosságra hozott differenciálatlan adattömeget kéri számon Assange-on. Emma Grey Ellis, „WikiLeaks Hitting Up Donald Trump Jr Shouldn’t Surprise You,” *Wired*, 2017. november 13, <https://www.wired.com/story/wikileaks-donald-trump-jr-twitter/>.

⁴⁵ Sedgwick, *Touching Feeling*, 138.

⁴⁶ A fogalom Paul Ricoeur-tól származik. Sedgwick, *Touching Feeling*, 124.

⁴⁷ Barát Erzsébet, „Hungarian Political Posters, Clinton, and the (Im)Possibility of Political Drag,” in *Comparative Hungarian Cultural Studies*, szerk. Steven Tötösy de Zepetnek és Louise O. Vasvári (West Lafayette, IN: Purdue University Press, 2011), 197-207.

Barát rámutat: „Clinton esetében a médiarecepció legkirívóbb eleme a nőgyűlölet, amely egy implicit homofóbia révén fejeződik ki, és ami a ’nőies külső’ állítólagos hiányát helyezi középpontba.”⁴⁸ Clinton kék nadrágkosztümje ikonikussá vált ugyan a popkultúrában, a hagyományosan felfogott és/vagy posztfeminista nőiesség védelmezői mégis a maskulinitás, sőt, az eltúlzott maskulinitás kifejezésének látták és láttatták, hogy a politikus nem visel szoknyát. A szoknya/nem szoknya dilemma az öltözködés színterén termeli újra a szintén bináris logikában ragadt, kulturálisan domináns feminitás/maskulinitás vitát, pontosan azért, mert a látszat ellenére egyik sem csupán a társadalmi nemről szól, hanem annak egyirányúnak vélt kapcsolatáról is a testtel és a deviánsnak ítélt szexualitással. Ahogy Barát írja: a hatalommal bíró, hatalomra törő nő nőiessége mindenképpen inadekvát marad, míg a férfiasnak ítélt karakterjegyek lesbikusként kódolják Clintont; a maskulinitás tehát „a lesbikus végső fenyegetése a ’nőissel’ szemben.”⁴⁹

Fontos megjegyezni, hogy Barát nem a maskulinitás és a női test összekapcsolása ellen érvel. 2021-es, a gender és a populizmus összefüggéseit tárgyaló szövegének címe is sokatmondó: „Reclaiming Hegemonic Masculinity in the Context of Populism: Approaches to Overcoming It.”⁵⁰ A cikk nem foglalkozik ugyan Clintonnal, a női maskulinitásról tett megállapítások nyomai azonban már a korábbi, 2011-es szövegben is felfedezhetők, és Barát genderelméletének egyik fő érvelését körvonalazzák. 2021-ben a következő axiómatikus meglátást adja Barát a test, a gender, a szexualitás és a hatalom kapcsolatáról: „Az állami hatalom segítségével a nem, a társadalmi nem és a szexualitás merev együttlétezése végső soron újratermeli a biológiailag értelmezett férfiség kizárólagos jogát a maskulinitásra. Ez áll a hatalmat a maskulinitáshoz kötő logika középpontjában.”⁵¹ Ennek értelmében a társadalmi nem „olyan eleve adott személyiségjegyek zárt halmaza, melyeknek meg kellene felelniük a biológiailag adott nemnek.”⁵² A feminizmus és a nőtanulmányok genderideológiaként értelmezése erre az ideológiai testi bizonyosságra adott ideges hatalmi válasz. A transzstanulmányok nyomán Barát ezért célul tűz ki egy olyan társadalmi imagináriust, amelyben a maskulinitás férfiak nélkül is elgondolható.⁵³ Ez az elmélet előképet kap a *TNTeF*-ben 2018-ban közreadott írásban is. „Az előjogainak sérülését helyreállítani

⁴⁸ Barát Erzsébet, „Hungarian Political Posters,” 201.

⁴⁹ Barát Erzsébet, „Hungarian Political Posters,” 203.

⁵⁰ Barát Erzsébet, „Reclaiming Hegemonic Masculinity in the Context of Populism: Approaches to Overcoming It,” in *Anti-Genderismus in Europa: Allianzen von Rechtspopulismus und religiösem Fundamentalismus*, szerk. Sonja A. Strube, Rita Perintfalvi, Raphaela Hemet, Miriam Metzke és Cicek Sahbaz (Bielefeld: transcript, 2021), 65-76.

⁵¹ Barát, „Reclaiming Hegemonic Masculinity,” 73.

⁵² Barát, „Reclaiming Hegemonic Masculinity,” 66.

⁵³ Barát, „Reclaiming Hegemonic Masculinity,” 67.

igyekvő »dühös államférfi« »nő«-ellenes hadjárata” a második olyan szöveg, melyben Clinton alakja megjelenik; erre az írásra itt már többször is utaltam.

Két évvel később egy metodológiai témájú cikkben tér vissza Clintonhoz Barát - vagy Baráthoz Clinton? A „Feminist Reclaiming of the Popular: How to Cut Across Hegemonic Binaries in Comparative Analysis?” a politikai szereplőkre alkalmazott kettős mércére is kitér.⁵⁴ Mint írja, a férfi politikai vezetők megítélésében kevésbé fontos a külső megjelenés, ugyanakkor a férfiak szélsőséges megnyilvánulásai sem kérdőjelezik meg ezen vezetők hitelességét, vagy jogukat a vezetői pozíció betöltésére. Ezt a meglátást egyéb nagyhatású férfi vezetőkre is kiterjeszthetjük. Az eleve érzelmesnek, semmint racionálisnak tekintett nőkkal ellentétben a Trumphoz, Assange-hoz hasonló „dühös férfiakról nem tartják úgy, hogy elvetik a sulykot, inkább azt, hogy állva harcolnak a jogaikért.”⁵⁵ Ezért hiába bizonyítják rátermettségüket a nők a hagyományosan férfiaként kódolt intézményekben, továbbra is olyan értékítéletekkel kell megküzdeniük, melyek a társadalmi nemi megkülönböztetést termelik újra. A politikában fontos kategória a „kedvelhetőség”, melynek hiányát rendszeresen felrótták Clintonnak. A nők esetében ez hagyományosan a vonzerővel azonosul, azonban „a férfiak megválaszthatósága a látvány logikáján kívül marad és veleszületett karizmaként jelenik meg; *ez valójában a hatalomból és az előjogokból származik.*”⁵⁶

Mindezek fényében érdemes visszatérni a WikiLeaks-hez, és megvizsgálni a társadalmi nem szerepét a szervezet diszkurzusában. Mint Rachel O’Dwyer írja, egy adott rendszerrel kapcsolatos problémák – az olyan konfliktusok, mint a működést övező viták, és a leállásokkal kapcsolatos ellentmondások – révén megvizsgálhatjuk azokat a kormányzati/vezetési struktúrákat, ideológiákat, hiedelmeket és episztémeket, melyek fontos szerepet játszanak a kérdéses rendszer társadalmi-technológiai konstrukcióiban.⁵⁷ Azt, hogy a WikiLeakszel kapcsolatban egyáltalán felmerüljön a gender szerepe, ilyen rendszerhibáknak tulajdonítom.

A WikiLeaks első nagyhatású szivárogtatásának számító Collateral Murder-videó⁵⁸ anyagát és a Cablegate során nyilvánosságra hozott táviratokat Chelsea Manning

⁵⁴ Barát Erzsébet, „Feminist Reclaiming of the Popular: How to Cut Across Hegemonic Binaries in Comparative Analysis?,” in *Culture and Intercultural Communication: Research and Education*, szerk. Károly Krisztina, Lázár Ildikó és Gall Cecília (Budapest: School of English and American Studies, ELTE, 2020), 55-67.

⁵⁵ Barát, „Feminist Reclaiming of the Popular,” 64.

⁵⁶ Barát, „Feminist Reclaiming of the Popular,” 65. Kiemelés tőlem.

⁵⁷ Rachel O’Dwyer, „Code!=Law: Explorations of the Blockchain as a Mode of Algorithmic Governance,” kézirat (2017): 17.

⁵⁸ A *Collateral Murder* („Járulékos gyilkosság”) egy mintegy 40 perces videó, mely 2010-től hozzáférhető az interneten. A fekete-fehér kisfilm egy 2007-es amerikai légicsapást dokumentál Új-Bagdadban. A szerkesztett, eredetileg fegyverkamerákkal rögzített felvétel ugyanakkor azt is bizonyítja, hogy az amerikai katonák fegyvertelen civileket öltek meg Irakban. Mint később kiderült, ketten a Reuters tudósítói voltak; a támadás során továbbá

23 éves amerikai hírszerzési elemző bocsátotta a szervezet rendelkezésére. Meglepetésére Manning könnyen hozzáfért a szigorúan titkos anyagokhoz: látszólag egy Lady Gaga-albumot hallgatott, miközben letöltötte a dokumentumokat.⁵⁹ Assange hitelességének megingása Manninghez is kötődik. A fiatal transzgender hírszerzőt a szívárogtatás után nem sokkal letartóztatták, és szigorú felügyelet alatt tartották egy férfibörtönben.⁶⁰ Az emberjogi szervezetek fellépése miatt a fogvatartási feltételeket enyhítették, de Manning így is kétszer kísérelt meg öngyilkosságot. Manningre elvben halálbüntetés is várhatott volna hazaárulásért, végül 35 év börtönre ítélték: az USA történetében ez a leghosszabb börtönbüntetés, melyet szívárogtatásért szabtak ki. A távozó Obama elnök váratlanul amnesztiát adott Manningnek, aki hét év után, 2017. május 17-én szabadult.⁶¹ Assange korábban úgy nyilatkozott: feladja magát a brit rendőrségen, ha a volt hírszerzőt szabadon engedik. Végül nem váltotta be ígéretét.⁶²

két gyerek is megsebesült. A képeket helikopterről készítették, a perspektíva ennek megfelelően hierarchikus: a kamera mindent lát, miközben ő maga láthatatlan marad, „isteni trükköt” hajtva ezzel végre. Donna Haraway, „A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century,” in *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature* (New York: Routledge, 1991), 149-181. A beszélgetésből kiderül: a katonák csak akkor lőhetnének, ha bebizonyosodik: a civilek fegyvert viselnek. Ennek ellenére kilőnek egy fegyvertelen sérültért érkező autót, és megsebesítenek egy kislányt is, akit aztán evakuálni kell. Kép és hang ellentmondásba kerül, miközben a helikopterről azt vizsgálják, van-e a járdán heverő sérültnél fegyver, és bejelentkezik egy nyilvánvalóan unatkozó katona: „Hadd lőjünk már!” – sürgeti a többieket. *Collateral Murder*, WikiLeaks, 2010. április 5, <https://collateralmurder.wikileaks.org/>. David Leigh és Luke Harding, a *Guardian* újságírói szerint a katonák úgy viselkedtek, mintha csak videójátékot játszottak volna Leigh és Harding, *WikiLeaks-akták*, 26. A hasonlat találó: a kamerakezelés és a célpontok deperszonalizálása a számítógépes játékok esztétikáját idézi.

⁵⁹ Warf, „WikiLeaks and Internet Geopolitics,” 699. A titkosítás valójában gyakran széleskörű hozzáférést jelöl. A *New York Times* 1973-ban nyilvánosságra hozta a Pentagon Papers-t. Ezek az iratok szigorúan titkosak (Top Secret besorolásúak) voltak, de ez a mindennapi gyakorlatban azt jelentette, hogy kb. 700 ezren rendelkeztek hozzáféréssel „a kormányzaton belül és kívül.” Frank Rich, „Kiss This War Goodbye,” in *Open Secret: Wikileaks, War, and American Democracy*, szerk. Alexander Star (New York: Grove Press, 2011), 363

⁶⁰ Wes Attewell, „On WikiLeaks as a Threat to Human Life,” *Geopolitics* 17 (2012): 681-711.

⁶¹ Ed Pilkington, „Chelsea Manning Released from Military Prison,” *The Guardian*, 2017. május 17, <https://www.theguardian.com/us-news/2017/may/17/chelsea-manning-released-from-prison>.

⁶² Nick Duffy, „WikiLeaks Boss Julian Assange Backs Away from Promise to Surrender Over Chelsea Manning,” *PinkNews*. 2017. január 18, <https://www.thepinknews.com/2017/01/18/wikileaks-boss-julian-assange-backs-away-from-promise-to-surrender-over-chelsea-manning/>.

A fentiek ellenére a transz/gender sokáig nem volt a hivatalos WikiLeaks-diskurzus része. Míg maga Manning nagyon is kapcsolódik a szervezet étoszához, transz identitása nem látszódott: azaz nem jelent meg a szervezettel kölcsönös hatásvizonyban lévő kategóriaként. A gender egyébként is ellentmondásos módon volt jelen a WikiLeaks történetében. Három példát idézek kronológiai sorrendben. 2010-ben Assange-t szexuális zaklatásért perelték be Svédországban; az ügyet elévülés miatt azóta ejtették.⁶³ 2016 nyarán, a bukott törökországi katonai puccskísérletet követően a WikiLeaks nyilvánosságra hozta az ún. Erdoğan-emaileket. A megaleak – 300 ezer email vált közkinccsé – célja az volt, hogy kontextusba helyezze a puccs leverését, melyet Recep Tayyip Erdoğan török elnök hatalmának megszilárdítására használt fel. A szivárogtatás azonban potenciálisan több millió török nőt sodort veszélybe, hiszen az emailek szenzitív adatokat is tartalmaztak. „Hogy védjük ezen állampolgárok magánéletét, a *Wired* eltávolította a [WikiLeaks weboldalán található] fájlokra mutató linket,” írta a *Wired* magazin, mely veszélyes információk közzétételével vádolta a szervezetet.⁶⁴ A harmadik ellentmondás Laura Poitras rendező szintén 2016-ban bemutatott WikiLeaks-dokumentumfilmjével, a hat év alatt rögzített *Risque*vel kapcsolatos.⁶⁵ Poitras, aki korábban Edward Snowdenről forgatott filmet, és akit egy, a *Risque*-ben hallható, kiszivárgott FBI-felvételen USA-ellenes filmesként azonosítanak, többször is hangot ad ambivalenciájának a WikiLeaks-et övező ellentmondásokkal kapcsolatban. A megvágott anyag végül két változatban került nyilvánosság elé: Poitras a forgalmazásba került dokumentumfilmtől eltérő verziót mutatott be Cannes-ban. A *Risque*-ben Poitras annak tulajdonítja a változtatásokat, hogy a Cannes-i bemutató után kiderült: Jacob Applebaumot, Assange közvetlen munkatársát és a TOR szoftver egyik fejlesztőjét többen szexuális zaklatással vádolták. A *Risque* utal Assange nőellenes beállítódására, ellenszenvére Clintonnal, és általában a feminista mozgalmakkal szemben. Sokatmondó, hogy a szervezet időközben a nőket méltató kötetet adott ki *Women, Whistleblowing, WikiLeaks: A Conversation* címmel.⁶⁶

A társadalmi nem láthatóságának és a láthatatlanságának ez a kettőssége Barát logikáját követve egy másik ellentéppárral magyarázható. Rosemary Hennessy kategóriáit továbbgondolva, Barát megkülönbözteti a *visible* és *seeable*, azaz a *látható* és az *észrevehető* kategóriáit: „a látható egy ideologikusan vágyott kulturális tárgy”, míg az „észrevehető magában foglalja a láthatóság történeti feltételeinek kritikai leleplezését, ideértve a vagyont és a munka gazdasági választóvonalait, az állam

⁶³ “Julian Assange: Sweden Drops Rape Investigation,” *BBC*, 2019. november 19, <https://www.bbc.com/news/world-europe-50473792>.

⁶⁴ Andy Greenberg, “WikiLeaks Dumps Erdogan’s Emails After Turkey’s Failed Coup,” *Wired*, 2016. július 19, <https://www.wired.com/2016/07/wikileaks-dumps-erdogan-emails-turkeys-failed-coup/>.

⁶⁵ Laura Poitras rend., *Risque* (Németország: Praxis Films Berlin, 2016).

⁶⁶ Renata Avila, Sarah Harrison és Angela Richter, *Women, Whistleblowing, WikiLeaks: A Conversation* (New York: OR Book, 2018).

politikai berendezkedését, és a csillogó látványként fetiszizált politikát.”⁶⁷ Utóbbi kategóriához szorosan kapcsolódik a gender összetett fogalma, melyről Barát a 2. Clinton-cikkben így ír: „a gender fogalmát konkrét hatalmi erőviszonyok intézményesült terekben lejátszódó társadalmi gyakorlatként (praxisként) gondolom el, melynek lényeges alkotóeleme az adott gyakorlat szemiotikai kódoltsága, a férfi/nő distinkció mentén történő kategorizálás.”⁶⁸ Barát tehát nem tesz egyenlőségjelet a láthatóság és a számottevő jelenlét közé, sőt, problematizálja azt az elképzelést, hogy a számokban mérhető láthatóság közvetlenül és egyértelműen a nők társadalmilag értelmezhető észrevehetőségéhez vezetne. Tehát a gender kvóták szükséges, de nem elégséges intézkedésként értelmezendők, amennyiben az intézményi-társadalmi háttér nőellenessége nem változik; egy, a WikiLeaks és a nők kapcsolatát tárgyaló kötet pedig kompenzációs, tűzoltásra alkalmas, és semmiképpen sem feminista gesztusként értékelhető.

Az *SNL* szkeccsei, melyekről korábban már szó volt, a WikiLeaks társadalmi konstrukciójának hiperbolikus változatai, egyben a szervezet kulturális jelentőségének, recepciójának indikátorai. A műsor negyedik és legutolsó, Assange-dzsal foglalkozó jelenetében éppen a fent már elemzett szeretet affektusa jelenik meg egyszerre több formában: családi, politikai és gazdasági lojalitásként. A 2017. november 18-án bemutatott szkeccsben Assange Ecuador londoni nagykövetsége alatt, a parkolóban találkozik Trump fiaival, Trump Jr.-ral és Eric Trumppal, hogy átadjon nekik egy Clintont remélhetőleg kínos helyzetbe hozó anyagokkal teli mappát. A WikiLeaks ideológiájának gyökeres változását tükrözi, hogy a jelenetbeli Assange hangsúlyozza: ellenszolgáltatást vár a dokumentumokért; szeretné, ha cserébe felmentenék a kémkedés gyanúja alól. Az információ csereeszközként használata olyan problematikus adathasználati funkció, amitől Domscheit-Berg elhatárolódik 2011-es visszaemlékezésében. Mint írja, ez azzal jár, hogy az információt a WikiLeaks tulajdonának kell tekinteni; ez pedig ellentétes mind a szervezet önkéntes tájékoztatási elveivel, mind azzal az elképzeléssel, hogy adományokból tartásuk magukat; továbbá a médiumok esetleges versenyztetése kizárná a kisebb lapokat és független újságírókat.⁶⁹ Az új WikiLeaks-ideológia szembekerül azzal az anarchista meggyőződéssel is, miszerint a tulajdon lopásként tételezendő – ez legalábbis a 2010-ig tartó szakaszban jellemző volt a szervezetre. Az *SNL*-szkeccsben Trump Jr. igyekszik megnyugtatni Assange-t: „Ha segít az apámnak, ő is segíteni fog Önnek; mindig lojális a barátaihoz.” „De mi a helyzet Chris Christie-vel? És Rudy Giulianival? Na és anyával?” – ellenkezik Eric, Trump korábbi üzleti és politikai partnereihez, valamint volt feleségéhez, azaz perszonalizált nodális pontokhoz kapcsolva a jelenlegi amerikai elnök szeretet-affektusának múltbeli áramlásait.⁷⁰

⁶⁷ Barát, „Feminist Reclaiming of the Popular,” 57.

⁶⁸ Barát Erzsébet, „Az előjogainak sérülését helyreállítani igyekvő,” 32.

⁶⁹ Domscheit-Berg, *Wikileaks: a leleplezés*, 179, 267-271.

⁷⁰ *Saturday Night Live*, „WikiLeaks Cold Open,” NBC, 2017. november 18,

Barát kedvelt retorikai eszköze, az irónia érhető tetten a színészválasztásban: míg a korábbi három videóban Bill Hader alakította Assange-t, itt a leszbikus komikus, Kate McKinnon játssza a szerepet. „Ironically”, mondhatnánk, ahogy Barát tette számtalanszor egyetemi órái és konferenciaelőadásai során, valamint számos, itt nem idézett publikációjában is, McKinnon Clinton megformálásáról is híres. A 2016-os választási kampány idején bemutatott „Bar Talk” című SNL klipben a Clintont alakító McKinnon a Val nevű bártendert játszó Clintonnal együtt szerepel. Ironikus módon, mikor a leszbikusság sokat kritizált fogalma visszatér Clintonhoz (esetleg fordítva), McKinnon Hillary híressé vált, kék nadrágkosztümjét viseli.⁷¹

5. Konklúzió

Ebben a szövegben Barát Erzsébet csupán néhány írását tudtam érinteni. Egykori egyetemi professzoromként azonban hatása esszém egészén tettenérhető, kezdve nem a témaválasztással, hanem az elméleti megfontolásokkal, melyek a témaválasztásaimhoz vezetnek. Óráin a társadalmi nemről való gondolkodás elképesztően összetett, árnyalt, egyéni és máig ható módon valósult meg. A Gender Studies Specialization a Szegei Egyetemen eltöltött évek után is fontos referenciapont maradt számomra, akár Angliában, Ausztriában vagy Portugáliában éltem. Gyakran hangos vitáink egyre messzebbre visszhangzanak. Talán még emlékszik arra, hogy 2008 tavaszán, Manchesterből telefonálva említettem a *Vogue* magazin Hillary Clintonnal kapcsolatos szerepelvárásait. Legnagyobb meglepetésemre a politikus Zsazsa genderelméleti szövegeinek visszatérő, már-már emblematikus figurája lett. Rendjén lévő tehát, hogy egy Clintonnak – vagy legalábbis az alteregójának – tulajdonítható idézettel zárjam soraim.

Clinton *What Happened* címet viselő, 2017-ben megjelent, a választási vereséget boncolgató könyvében azt írja: a WikiLeaks is tevékenyen hozzájárult egy olyan információs környezet kialakulásához, melyben álhírek dömpingjével kell megküzdenünk.⁷² Ezt a meglátást a politikai-társadalmi változásokra gyorsan reagáló, a kampányt végigkövető kabaréműsor is előrevetíti: McKinnon, ismét Hillaryként, egy nagyzongoránál ülve Leonard Cohen dalát, a Hallelujah-t adja elő, a szöveget néhol aktualizálva. A dal Clinton önvallomása-összegzése ugyan, meglátásom szerint viszont Zsazsa oktatói, elméleti, közéleti munkásságára és hosszú barátságunkra is vonatkoztatható néhány sor. Ezt halljuk McKinnon-Hillarytól: „I told the truth, I didn’t come to fool ’ya.”⁷³

<https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/wikileaks-cold-open/3622162>.

⁷¹ “Hillary Clinton Bar Talk,” *NBC*, 2015. október 4, <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/hillary-clinton-bar-talk/2916002>.

⁷² Hillary Clinton, *What Happened* (New York: Simon & Schuster, 2017).

⁷³ *Saturday Night Live*, “Election Day Cold Open,” *NBC*, 2016. november 12., <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/election-week-cold-open/3424949>.

Bibliográfia

- Ackerman, Spencer. „Foreword.” In *The Plot to Hack America: How Putin’s Cyberspies and WikiLeaks Tried to Steal the 2016 Election*. Malcolm Nance, ix-x. New York: Skyhorse Publishing, 2016.
- Ahmed, Sara. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004.
- Alter, Jonathan és Nick Akerman. „Trump-Russia Isn’t About the Cover-Up: It’s About the Crime.” *The Daily Beast*, 2018. február 9.
<https://www.thedailybeast.com/trump-russia-isnt-about-the-cover-up-its-about-the-crime>.
- Avila, Renata, Sarah Harrison és Angela Richter. *Women, Whistleblowing, WikiLeaks: A Conversation*. New York: OR Book, 2018.
- Attewell, Wes. „On WikiLeaks as a Threat to Human Life.” *Geopolitics* 17 (2012): 681-711.
- Barát Erzsébet. A gyűlöletbeszéd logikája.” *Századvég* 2, no. 48 (2008): 111-120.
- „Az előjogainak sérülését helyreállítani igyekvő ‘dühös államférfi’ ’nő’-ellenes hadjárata.” *TNTeF* 8, no. 1 (2018): 32-45.
- „Feminist Reclaiming of the Popular: How to Cut Across Hegemonic Binaries in Comparative Analysis?” In *Culture and Intercultural Communication: Research and Education*, szerk. Károly Krisztina, Lázár Ildikó és Gall Cecília, 55-67. Budapest: School of English and American Studies, ELTE, 2020.
- „Hungarian Political Posters, Clinton, and the (Im)Possibility of Political Drag.” In *Comparative Hungarian Cultural Studies*, szerk. Steven Tötösy de Zepetnek és Louise O. Vasvári. 197-207. West Lafayette, IN: Purdue University Press, 2011.
- „Reclaiming Hegemonic Masculinity in the Context of Populism: Approaches to Overcoming It.” In *Anti-Genderismus in Europa: Allianzen von Rechtspopulismus und religiösem Fundamentalismus*, szerk. Sonja A. Strube, Rita Perintfalvi, Raphaela Hemet, Miriam Metzke és Cicek Sahbaz, 65-76. Bielefeld: transcript, 2021.
- Bilton, Richard szerkesztő-műsorvezető. *WikiLeaks: The Secret Life of a Superpower*. 2. rész. *BBC*, 2012. április 3. <https://www.bbc.co.uk/programmes/b01fb1f8>.
- Clinton, Hillary. *What Happened*. New York: Simon & Schuster, 2017.

- Domscheit-Berg, Daniel. *Wikileaks: A leleplezés. Hogyan működtették a világ legveszélyesebb weboldalát.* Fordította Malyáta Eszter. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2011.
- Duffy, Nick. „WikiLeaks Boss Julian Assange Backs Away from Promise to Surrender Over Chelsea Manning.” *PinkNews*, 2017. január 18. <https://www.thepinknews.com/2017/01/18/wikileaks-boss-julian-assange-backs-away-from-promise-to-surrender-over-chelsea-manning/>.
- Greenberg, Andy. „WikiLeaks Dumps Erdogan’s Emails After Turkey’s Failed Coup.” *Wired*, 2016. július 19. <https://www.wired.com/2016/07/wikileaks-dumps-erdogan-emails-turkeys-failed-coup/>.
- Grey Ellis, Emma. „WikiLeaks Hitting Up Donald Trump Jr Shouldn’t Surprise You.” *Wired*, 2017. november 13. <https://www.wired.com/story/wikileaks-donald-trump-jr-twitter/>.
- Haraway, Donna. „A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century.” In *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, 149-181. New York: Routledge, 1991.
- Hyde, Marina. „The Moral of the Assange Story? Wait Long Enough, and Bad Stuff Goes Away.” *The Guardian*, 2017. május 19. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/may/19/julian-assange-wikileaks-ecuadorian-embassy>.
- Ioffe, Julia. „The Secret Correspondence Between Donald Trump Jr. and WikiLeaks.” *The Atlantic*, 2017. november 13. <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/11/the-secret-correspondence-between-donald-trump-jr-and-wikileaks/545738/>.
- „Julian Assange: Sweden Drops Rape Investigation.” *BBC*, 2019. november 19. <https://www.bbc.com/news/world-europe-50473792>.
- Karatzogianni, Athina és Andrew Robinson. „Digital Prometheus: WikiLeaks, the State-Network Dichotomy, and the Antinomies of Academic Reason.” *International Journal of Communication* 8 (2014): 2704–2717.
- Keller, Bill. „The Boy Who Kicked the Hornet’s Nest.” In *Open Secrets: Wikileaks, War, and American Democracy*, szerk. Alexander Star, 3-22. New York: Grove Press, 2011.
- Koroknai Gábor. „Zuckerberg mindent magára vállal a Cambridge Analytica-botrányban.” *Index*, 2018. április 9.

https://index.hu/tech/2018/04/09/zuckerberg-nyilatkozat_cambridge_analytica-botrany/.

Lee, Micha és Cora Currier. „In Leaked Chats, WikiLeaks Discusses Preference for GOP over Clinton, Russia, Trolling, and Feminists They Don't Like.” *The Intercept*, 2018. február 14. <https://theintercept.com/2018/02/14/julian-assange-wikileaks-election-clinton-trump/>.

Leigh, David és Luke Harding. *WikiLeaks-akták: Julian Assange bábora a titkosítás ellen*. Fordította Győri Gábor, Hajdu András, Paller Katalin, Serény Péter, és Szabó Imre Gergely. Budapest: Geopen Kiadó, 2011.

Leva, Gary rend. *Bernstein & Woodward: Lighting the Fire*. USA: Warner Brothers, 2006.

Nance, Malcolm. *The Plot to Hack America: How Putin's Cyberspies and WikiLeaks Tried to Steal the 2016 Election*. New York: Skyhorse Publishing, 2016.

O'Dwyer, Rachel. „Code!=Law: Explorations of the Blockchain as a Mode of Algorithmic Governance.” Kézirat (2017): 1-27.

Pakula, Alan J. rend. *Az elnök emberei*. USA: Warner Brothers, 1976.

Pándi Balázs. „A Wikileaks annyira refeszült Clintonra, hogy elfelejtett az oroszokkalfoglalkozni.” *Index*, 2017. augusztus 18. https://index.hu/kulfold/2017/08/18/a_wikileaks_annyira_refeszult_clintonra_hogy_elfelejtett_az_oroszokkal_foglalkozni/.

Pilkington, Ed. „Chelsea Manning Released from Military Prison.” *The Guardian*, 2017. május 17. <https://www.theguardian.com/us-news/2017/may/17/chelsea-manning-released-from-prison>.

Poitrás, Laura rend. *Riské*. Németország: Praxis Films Berlin, 2016.

Rich, Frank. „Kiss This War Goodbye.” In *Open Secrets: Wikileaks, War, and American Democracy*, szerk. Alexander Star, 361-364. New York: Grove Press, 2011.

Rupar, Aaron. „Trump Loved Leaks Before He Hated Them.” *Think Progress*, 2017. február 14. <https://archive.thinkprogress.org/trump-loved-leaks-before-he-hated-them-8df720204c7b/>.

Roth, Phillip. *The Plot Against America*. New York: Houghton Mifflin, 2004.

- Saturday Night Live*. „A Message from Mark Zuckerberg.” *NBC*, 2010. december 18. <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/a-message-from-mark-zuckerberg/n12987>.
- „A Message from MasterCard.” *NBC*, 2010. december 11. <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/a-message-from-mastercard/n12978>.
- “Election Day Cold Open.” *NBC*, 2016. november 12. <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/election-week-cold-open/3424949>.
- “Hillary Clinton Bar Talk.” *NBC*, 2015. október 4. <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/hillary-clinton-bar-talk/2916002>.
- „WikiLeaks Cold Open.” *NBC*, 2017. november 18. <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/wikileaks-cold-open/3622162>.
- „WikiLeaks: TMZ Edition.” *NBC*, 2010. december 4. <https://www.nbc.com/saturday-night-live/video/wikileaks-cold-open/n12957>.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press, 2003.
- Shouse, Eric. „Feeling, Emotion, Affect.” *M/C Journal* 8, no. 6 (2005). <https://doi.org/10.5204/mcj.2443>.
- Sweeney, John szerk.-műsorvez. „WikiLeaks: The Secret Story.” *Panorama*, 2011. február 14. https://www.bbc.co.uk/blogs/panorama/2011/02/wikileaks_the_secret_story_-_j.html.
- Szűts Zoltán. *A világháló metaforái: Bevezetés az új média művészetébe*. Budapest: Osiris, 2013.
- Taylor, Paul A. „The Pornographic Barbarism of the Self-Reflecting Sign.” In *Signs of War*, szerk. Annamarie Obajtek-Kirkwood és Ernest A. Hakanen, 123-144. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007.
- Warf, Barney. „WikiLeaks and Internet Geopolitics.” *Geopolitics* 17 (2012): 699-702.

Koller Nóra

WikiLeaks. *Collateral Murder*. 2010. április 5.
<https://collateralmurder.wikileaks.org/>.

-- „What is WikiLeaks.” <https://wikileaks.org/What-is-Wikileaks.html>.

-- „WikiLeaks. We Open Governments.” <https://twitter.com/wikileaks/>.

Zalai István szerk. *WikiLeaks-akták: Magyar titkok*. Budapest: Geopen Könyvkiadó, 2011.